

Audiencja u papieża Benedykta XVI (fot. ze zbiorów ks. Krzysztofa Góździa)

Głównym tematem jest tu bez wątpienia problematyka paschalna, opatrzona tytułem *Patrząc na Przebitego. Tajemnica paschalna Chrystusa* (B). Tym samym Ratzinger zdaje się wyraźnie akcentować głównie Paschę Syna Bożego. Gdy Wcielenie można zrozumieć jako wejście Boga w świat, to Pascha jest zwycięstwem Boga nad światem w sensie przywrócenia porządku stworzenia. Dlatego w wydarzeniu Paschy Jezus

w pełni objawia się jako obiecany Mesjasz i Syn Boży. W tym stwierdzeniu tkwi tajemnica osoby Jezusa (C). Kolejne ważne tematy soteriologii, jak: zbawienie, odkupienie, wyzwolenie – dopełniają całe *Wydarzenie Jezusa Chrystusa* (D), a umacniają je naukowo różne recenzje, przedmowy i wprowadzenia (E), by wreszcie wyrazić je w języku bardziej popularnym w medytacjach, kazaniach i katechezach (F).

Tom o Jezusie z Nazaretu jest pod każdym względem wyjątkowy, gdyż przedstawia prawdę o Bóstwie Jezusa Chrystusa w sposób teologicznie niezwykle głęboki i wymaga od każdego człowieka zajęcia osobistego stanowiska wobec tej prawdy. Od niego bowiem zależy nasz los: „Jeżeli ustami swoimi wyznasz, że Jezus jest Panem, i w sercu swoim uwierzysz, że Bóg Go wskrzesił z martwych – osiągniesz zbawienie” (Rz 10,9). Tej właśnie teologicznej i egzystencjalnej prawdzie służy lektura prezentowanego tomu. Prawdę tę wyznał przed Panem Piotr: „Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego” (Mt 16,16) i następca św. Piotra, papież Benedykt XVI. Jest to misja urzędu prymała, którego byliśmy świadkami.

Tom 6 *Opera omnia* mógł się ukazać dzięki wielodusznej życzliwości państwa Jadwigi i Andrzeja Sajnogów wraz z rodziną, założycieli firmy Asmet. Nasze edytorskie poczynania wsparło także PGE GiEK S.A. Oddział Elektrociepłownia Lublin Wrotków. Za ich dar serca dla Benedykta XVI i nas wszystkich pragnę serdecznie podziękować.

Dar braci Zalewskich trafił do zbiorów BU KUL

Książka – piękno samo w sobie

dr Marzena Krupa
redaktor naczelna

Rozmowa z prof. drem Januszem Zalewskim z Florida Gulf Coast University w USA

Zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej KUL wzbogaciły się 25 XI 2015 r. o edycje *Lyricorum Libri IV* z 1632 i 1634 r. neolacińskiego poety barokowego Macieja Kazimierza Sarbiewskiego i cztery inne tomy jego dzieł z XVIII i XIX w. Oba siedemnastowieczne wydania są arcydziełami ówczesnej sztuki typograficznej z najwybitniejszej oficyny drukarskiej tamtego czasu. Uroczystość przekazania zbioru, stanowiącego własność Andrzeja, Janusza i Marka Zalewskich, zgromadziła zaproszonych gości, a dzięki obecności przedstawicieli mediów przypomniła społeczeństwu osobę i twórczość jezuickiego poety oraz teoretyka literatury. Druki, za pośrednictwem Rektora KUL ks. prof. dra hab. Antoniego Dębińskiego, zostały подарowane BU KUL, gdzie będą udostępniane do badań naukowych w Czytelnicy Zbiorów Specjalnych. Tam też spotkanie z darczyńcami miało swoją drugą odsłonę. Uczestnicy wydarzenia mogli obejrzeć wszystkie подарowane egzemplarze dzieł Sarbiewskiego, ponadto wystawę najciekawszych i najcenniejszych druków z *Officina Plantiniana* z Antwerpii będących

w posiadaniu BU KUL (m.in. Abraham Ortelius, *Theatrum orbis terrarum*, 1584; *Biblia Sacra*, 1583) oraz innych wydań dzieł Sarbiewskiego ze zbiorów Biblioteki. Wysłuchali także referatu pt. „Maciej Kazimierz Sarbiewski – Horatius Christianus” prof. dr hab. Mirosławy Hanusiewicz-Lavallee, kierownik Katedry Historii Literatury Staropolskiej, i prezentacji multimedialnej dra Arkadiusza Adamczuka, kierownika Oddziału Zbiorów Specjalnych BU KUL, o właścicielach i działalności antwerpskiej drukarni. Była to też okazja do rozmów z darczyńcami o Sarbiewskim, jego mało znanej dziś twórczości, osiągnięciach typograficznych *Plantiniana* i walorach dzieł podarowanych Uniwersytetowi.

Panie Profesorze, wraz z braćmi Andrzejem – prof. Politechniki Warszawskiej i KUL oraz Markiem – artystą plastykiem podarował Pan naszej Uczelni sześć wydań dzieł jezuity Macieja Kazimierza Sarbiewskiego z XVII-XIX w. Dwa z nich, z 1632 i 1634 r., są szczególnie cenne. Proszę o nich opowiedzieć.

Oba wydania są znakomicie opisane w polskiej literaturze przedmiotu przez badaczy historii sztuki i literatury, mianowicie – chyba najwcześniej – przez Annę Rejek-Jamróż, a przede wszystkim wielokrotnie przez prof. Juliusza Chrościckiego. Ma w tym swój udział także Katolicki Uniwersytet Lubelski, a dokładniej „Roczniki Humanistyczne”, wydawane przez Towarzystwo Naukowe KUL, gdzie w 2002 r. opublikowano artykuł prof. Chrościckiego *Między Wilnem, Rzymem i Antwerpią. O dwóch projektach P.P. Rubensa do sześciu wydań «Lyricorum Libri IV» Macieja Kazimierza Sarbiewskiego w Officina Plantiniana*, jak również znakomita specjalistka w tej dziedzinie prof. Krystyna Stawecka, która przetłumaczyła *Dii gentium (Bogowie pogan*, Wrocław 1972) i wielokrotnie publikowała wyniki swoich badań nad Sarbiewskim, podsumowane w książce *Maciej Kazimierz Sarbiewski: prozaik i poeta* (Lublin 1989).

Doceniając istnienie tak znakomitych źródeł w języku polskim, przypomnę, że obydwa wydania ukazały się w Antwerpii, w słynnej Officina Plantiniana, kierowanej w owym czasie przez Balthasara Moretusa. Wydanie z 1632 r. miało duży format książkowy 4°, a więc *quarto*, tzn. o wymiarach 242 x 305 mm, i liczyło 336 stron. Wydanie z 1634 r. wydrukowano w formacie 24°, a więc *vicesimo-quarto*, tzn. o wymiarach 127 x 88 mm, co nazwalibyśmy dzisiaj formatem kieszonkowym – stron 236. Przyczyn tego późniejszego wydania, nieco rozszerzonego, upatruje się w niezwyklej popularności wydania z 1632 r. Autorzy rozpraw krytycznych zwracają uwagę na nakład tego drugiego, wynoszący 5000 egzemplarzy i uważany w owym czasie za zawrotny. Mimo wszystko nie zaspokoił on za potrzebowania, dlatego wydanie z 1634 r. zostało później jeszcze kilkakrotnie powielone. Przy czym nie jest znany nakład wydania z 1632 r., ale według publikacji Dirka Sacré *Some Unnoticed and Unpublished Letters from Balthasar Moretus to or Concerning the Latin Poet Matthias Casimirus Sarbievius (1595-1640)*, ogłoszonej w „*Neulatenisches Jahrbuch: Journal of Neo-Latin Language and Literature*” (vol. 1, 1999, s. 205-229), ukazało się ono w liczbie 1025 egzemplarzy. Dodam, że Sacré odnalazł też i opublikował cztery listy Moretusa do Sarbiewskiego, dokumentujące między innymi przypuszczenia co do daty druku pierwszego tomu na przełomie września i października 1632 r.

W wydaniu z 1632 r. znalazły się też wiersze na cześć Sarbiewskiego napisane przez tzw. przyjaciół belgijskich, czyli piętnastu poetów, w większości Belgów, bo jest wśród nich Polak, przyjaciel poety Mikołaj Kmicic. W odpowiedzi Sarbiewski dodał do edycji z 1634 r. odę XXIX *Ad amicos Belgas (Do przyjaciół Belgów)*, wyrażając wdzięczność za pozytywne przyjęcie poprzedniej edycji.

Porozmawiajmy o znaczeniu i wartości właśnie tych dwóch wydań.

Myślę, że zawartość książki powinna być powodem najważniejszym i kryterium oceny wartości dzieła, ale nie zawsze jest tak, że to ona decyduje o jej popularności i znaczeniu historycznym. I tak mogło być

Profesorowie Andrzej i Janusz Zalewscy, ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński, dr Arkadiusz Adamczuk i Barbara Zezula podczas przekazania darów do BU KUL

w przypadku *Lyricorum Libri IV*, choć zostawiam to do rozstrzygnięcia specjalistom w zakresie poezji łacińskiej. Chciałbym zaś zwrócić uwagę na kilka szczegółów determinujących wagę tych dwóch wydań.

Po pierwsze istotnym elementem tych publikacji są ryciny według projektów Rubensa na kartach tytułowych, czyli tzw. frontispisach. Wykonał je co prawda inny artysta, współpracownik Rubensa, rytownik Cornelis Galle Starszy, ale widnieje na nich nazwisko samego mistrza. Wydanie z 1632 r. ma inskrypcję „Pet. Paul. Rubens pinxit; Corn. Galle sculpsit”. Pisali o tym wspomniani już specjaliści, więc można tylko dodać, że aktywność wielkiego malarza jako ilustratora jest niezwykle celebrowana w kraju jego pochodzenia i frontispisy do liryków Sarbiewskiego są bardzo dobrze udokumentowane, z oryginałem do wydania z 1632 r. (szkic olejny na desce) dostępnym w Muzeum Plantin-Moretus w Antwerpii. O wadze frontispisu do tej edycji świadczy też umieszczenie jego zachowanego projektu na okładce katalogu antwerpskiej wystawy ilustracji książkowych Rubensa z 1977 r. *P.P. Rubens als Boekillustrator. 7.05-4.07.1977*. Polskiemu czytelnikowi może też być znany opis Mariana Morelowskiego, opublikowany w miesięczniku „Arkady” z 1937 r. pt. *Rysunek Rubensa dla profesora Wileńskiej Akademii*.

Innym ważnym elementem obu publikacji jest to, że tomy są zadedykowane papieżowi Urbanowi VIII, choć nie przez samego Sarbiewskiego, lecz antwerpskich jezuitów, co niewątpliwie podnosi rangę obu wydań oraz przyczynia się do zwiększenia ich wartości i popularności.

Dodajmy, że Sarbiewski, wysłany w 1622 r. przez przełożonych zakonnych na studia do Rzymu, znalazł się w kręgu ówczesnych humanistów, uczonych i artystów (wśród nich był także Rubens) skupionych wokół poety i mecenasa kard. Maffeo Barberiniego, który w 1623 r. został wybrany na papieża i przyjął imię Urban VIII.

Sarbiewski znał osobiście papieża, bywał na jego dworze do roku 1625, kiedy opuścił Rzym. W uznaniu zasług został też przez niego uhonorowany laurem poetyckim.

A wracając do znaczenia obydwu edycji, istotny jest również fakt, że były to ostatnie i najważniejsze

Frontispis
„Lyricorum Libri IV” z 1632 r.

wydania *Liryków* za życia poety. Odnotowuje to wspomniany Dirk Sacré, który napisał: „Nie ma żadnej wątpliwości, że najwcześniejsze antwerpskie wydania Sarbiewskiego przyczyniły się wielce do rozprzestrzenienia sławy poety na Europę Zachodnią”, powołując się także na wprowadzenie litewskiej badaczki Sarbiewskiego Eugenii Ulčinitaitė do litewskiego wydania dzieł Sarbiewskiego *Lemties zaidimai. Poezijos rinktinė* z 1995 r.

Myszę, że ważnym i wartym odnotowania elementem treści obu wydań są epigramy traktujące o miłości, o czym pisały Magdalena Piskała i Dorota Sutkowska we wprowadzeniu do *Epigrammatum Liber. Księga epigramatów*, wydanych przez Instytut Badań Literackich

w 2003 r. Ich zdaniem w epigramach wyróżnia się motyw *Divini Amores*, czyli Bożej Miłości: „[...] kompozycja podporządkowana została wyeksponowaniu tekstów opracowujących wątek miłości Boga-Oblubieńca i duszy ludzkiej-Oblubienicy, prezentowany tak w utworach będących wariacjami na konkretny motyw biblijny, jak i w wierszach poświęconych świętym męczennikom, którzy w imię miłości do Stwórcy poświęcili swą ziemską egzystencję” (s. 12).

Warto też zwrócić uwagę na treści poetyckie związane z miejscem pochodzenia autora. Artykuł Magdaleny Piskały *Mazowsze w życiu i twórczości Macieja Kazimierza Sarbiewskiego*, zamieszczony w „Roczniku Mazowieckim” z 2003 r., i książeczka Teresy Kaczorowskiej *Maciej Kazimierz Sarbiewski SJ na Mazowszu* (Ciechanów 2005) ukazują związek poety z Mazowszem. Są to epigramy, w których opiewa rzeki: Sonę, Narew i Bug. Choć mają one znaczenie marginalne, bo Sarbiewskiego w żaden sposób nie można uznać za piewca rodzimej przyrody, to nie ulega wątpliwości, że dodają tomom swoistego uroku i znaczenia dla rodzimych stron autora.

Mazowieckie korzenie wyjaśniają więc – jak rozumiem – Pana zainteresowanie tym poetą. Bo oprócz wspomnianych tomów z 1632 i 1634 r. był Pan w posiadaniu, przekazanych także BU KUL, jeszcze 4 innych wydań utworów Sarbiewskiego.

Owszem. Niewielu bowiem jest autorów, a jeszcze mniej poetów, i to tak słynnych jak Sarbiewski,

którzy pochodzą z moich rodzinnych stron, a więc z północno-środkowego Mazowsza. Dlatego, interesując się od dawna literaturą staropolską i nowożytną, postanowiłem zgłębić dzieła Sarbiewskiego oraz ich podłoże literackie i społeczne. A że mam skłonności bibliofilskie i kolekcjonerskie, wkrótce zacząłem docierać do źródeł i natrafiać na oferty zachodnioeuropejskich antykwariatów, z którymi utrzymuję stały kontakt.

Zdaniem historyków literatury Sarbiewski jest jednym z autorów polskich, których dzieła mają najwięcej wydań na zachodzie Europy. Czy w związku z tym można je bez trudu odnaleźć w antykwariatach?

Ależ skąd! Gdyby to było łatwe, to skompletowanie tych tomów nie zajęłoby ośmiu lat. Natomiast dzieła Sarbiewskiego znajdują się w posiadaniu światowych bibliotek, z których wiele ma egzemplarze pierwszych wydań *Lyricorum*, ale łączne ich posiadanie, szczególnie obu wydań antwerpskich z 1632 i 1634 r., nie jest zbyt częste. Dlatego cieszę się, że udało nam się przekazać oba te tomy Bibliotece Uniwersyteckiej KUL i że zostało to docenione przez władze Uniwersytetu.

Oczywiście, przedstawiciele wszystkich mediów obecni na obydwu spotkaniach na KUL pytali o uzasadnienie wyboru naszej Biblioteki Uniwersyteckiej. Czytelnicy „Przeglądu Uniwersyteckiego” zapewne także są zainteresowani Panów motywacją.

Zadecydowały o tym przyczyny personalne – Andrzej Zalewski, brat, jest profesorem KUL, a także merytoryczne – zbiory Biblioteki liczą ponad 50 000 starodruków, warto więc wzbogacić je o kolejne edycje.

A skąd zamiłowanie do kolekcjonowania książek? Był Pan przecież w posiadaniu dawnych edycji dzieł Zygmunta Krasieńskiego, podarowanych Muzeum Romantyzmu w Opinogórze. Ma Pan wszystkie pierwsze wydania utworów Charlesa Bukowskiego, zaliczanego do Beat Generation.

W wieku, gdy skutek powszechnej elektronizacji wartość książki jako obiektu znacznie spadła i spada nadal, konieczne jest utrzymywanie i podkreślanie znaczenia zadrukowanych stron papieru jako artefaktu, który miał kolosalne znaczenie dla dziejów ludzkości, a szczególnie nowoczesnego świata. W tym kontekście pojawienie się drukiem, krótko po sobie, dwóch wydań po łacinie wybitnego dzieła *Lyricorum Libri IV* Macieja Kazimierza Sarbiewskiego SJ należy uznać za wydarzenie znaczące. A przypomnienie tego faktu naszym współczesnym, szczególnie młodym pokoleniom, jest niezwykle ważnym obowiązkiem tych, którzy mają do dzieła dostęp. Warto mieć nadzieję, że tomy dzieł Sarbiewskiego przekazane Bibliotece Uniwersyteckiej KUL będą służyć zarówno badaczom literatury, jak i studentom pragnącym pogłębić wiedzę na temat epoki i jej katolickiego oblicza.

Książki подарowane przez Andrzeja, Janusza i Marka Zalewskich:

- *Lyricorum Libri IV. Epodon Liber unus alter[ue] Epigrammatum*, Anverpiae: ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1632.
- *Lyricorum Libri IV* [...], Antverpiae: Officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1634.
- *Opera poetica quae innotuerunt, omnia nimirum Lyricorum Libri IV* [...], Vratislaviae: sumptibus Caroli Godofredi Mayeri, 1753.
- *Carmina. Nova editio, prioribus longè auctior et emendatior*, Parisiis: typis J. Barbou, 1759.
- *Carmina*, Argentorati: ex typographia Societatis Bipontinae, 1803.
- *Poemata omnia*, Staraviesiae: Typis et Sumptibus Collegii S.J., 1892.

Skany druków wraz z opisem bibliograficznym są udostępnione w Bibliotece Cyfrowej KUL w kolekcji „Maciej Kazimierz Sarbiewski” – dlibra.kul.pl.